

О.М. Миколенко,

учителька української мови та літератури Орловецької загальноосвітньої школи I-III ступенів Городищенської районної ради

РОМАНТИЧНІ ІДЕЇ У ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

РОЗРОБКА УРОКУ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ. 7 КЛАС

Тема. Тарас Шевченко. «Тополя».

Мета: продовжувати знайомити учнів з творчістю Тараса Шевченка, вчити визначати ознаки балади, з'ясувати фольклорну основу твору, роль символів у ньому, народно-пісенних засобів, зокрема прийому метаморфози; розвивати увагу, пам'ять; виховувати повагу до літератури рідного краю, поезії.

Обладнання: портрет Т.Шевченка, тлумачний словник, картки для роботи в групах, аудіо запис.

Тип уроку: засвоєння нових знань, умінь та навичок.

*По діброві вітер віє,
Гуляє по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу*

Тарас Шевченко

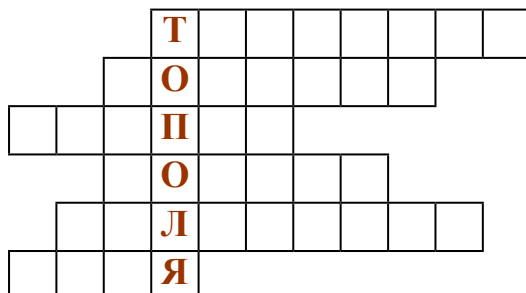
Хід уроку

I. Організаційна хвилинка.

II. Актуалізація опорних знань.

Звучить запис пісні «По діброві вітер віє...» на слова Тараса Шевченка.

Розв'язування кросворду.

1. Назва гори, народна назва, де було перепоховано Тараса? (Тарасова)

2. Село, яке поет вважав своєю батьківщиною? (Моринці)

3. Біля якої річки Шевченко заповідав його поховати? (Дніпро)

4. Назва поетичної збірки, яка була надрукована у 1940 році? (Кобзар)

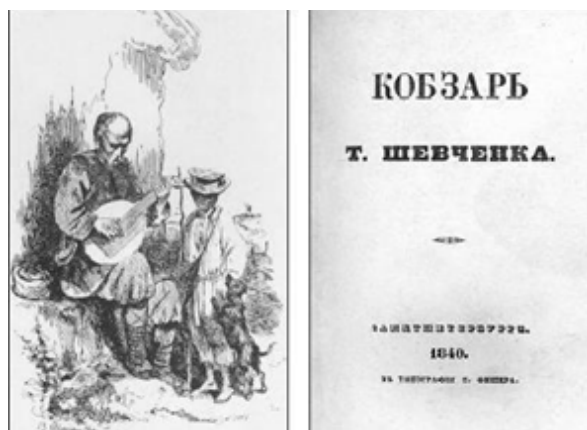
5. Якому ремеслу вчився Тарас Шевченко у цехового майстра Ширяєва? (Малярству)

6. Про що найбільше мріяв поет? (Воля).

III. Повідомлення теми і завдань уроку.
Мотивація навчальної діяльності.

IV. Вивчення нової теми.

1. **Слово вчителя.** Головним джерелом натхнення Тараса Шевченка була усна народна творчість, бо саме на ґрунті народної пісні і думи виріс Тарас. Балада – це один із жанрів усної народної творчості, із яких митець черпав багатий матеріал. У творчості Тараса Шевченка є кілька балад. Коли ми з вами розгорнемо першу сторінку

його відомого «Кобзаря», то наш погляд зупиниться на баладі «Причинна». Цю баладу поет написав у 1937 році, її було опубліковано в альманасі «Ластівка». У перше видання «Кобзаря» 1940 року ввійшла також одна з найкращих Шевченкових балад «Тополя». Не можна не згадати і його славнозвісні балади «Утоплена», «Лілея», «Русалка», «Коло гаю в чистім полі», «У тієї Катерини» тощо. У ранній творчості Шевченка яскраво виражена фольклорна традиція – це «жалі Шевченка на сирітство, чужину, лиху долю». Поет думав і почував так, як думав і почував народ. Більшість своїх балад Тарас Григорович створив на основі фольклорних. Поштовхом до написання «Тополі» стала народна балада «Ой чие ж то жито, чий ж то покоси», яку з сестрою Катериною співали у дитинстві. Змальовуючи в баладі перетворення дівчини на тополю, митець підкреслює нерозривний зв'язок людини з природою.

2. **Робота із тлумачним словником.** То який же художній твір називається баладою?

Балада (фр. *ballade*, від прованс. *Ballar* — танцювати) — жанр ліро-епічної поезії фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового характеру з драматичним сюжетом.

- Балади бувають:
- Історичні
- Міфологічні
- Ліричні
- Трагедійні
- Розбійницькі
- Сімейно-побутові
- І мають такі ознаки:
- жанр фольклору, віршований, ліро-епічний

твір;

- зосередження уваги на моральних проблемах;

- напружений сюжет;
- легендність та фантастичність;
- драматична, часто несподівана розв'язка;
- присутність оповідача;
- використання діалогів і повторів;
- невеликий обсяг;

• та найголовнішою ознакою балади є прийом метаморфози.

МЕТАМОРФОЗА - це

1. Перетворення однієї форми на іншу, видозмінення чогось, що супроводжується набуттям нових функцій, іншого зовнішнього вигляду.

2. Видозмінення вегетативних органів рослин у процесі еволюції внаслідок пристосування їх до інших функцій.

3. Перетворення організму тварин в процесі його індивідуального розвитку

4 *розм.* Докорінна зміна, перетворення кого-, чого-небудь.

Ми на уроці розглянемо соціально-побутову баладу.

3. Виразне читання (як варіант прослухати аудіозапис) балади «Тополя» учителем.

4. Виразне читання балади учнями в ролях.

Учитель. Одинокі тополю, широке поле, що синіє в далині, могила... Все це змушує задуматися, чому серед широкого поля росте самотнє дерево. Звідки взялася тут тополя? Хто викохав тонку, змусив гнучку в стеку погібати? Самота і велич стеку мимоволі будять в душі той настрій, який був джерелом для складання казок, міфів, легенд. Людина, яка побачить одинокі дерево, скаже: «Ото сиротина!» Почуття самотності підсилюється і тим, що поряд з тополею немає навіть билини, яка теж є символом самотності, гіркої сирітської долі.

5. Ідейно-художній аналіз твору:

5.1. Визначте тему та основну думку

Тема: розповідь про глибоке переживання дівчини, розлученої з коханим; її звернення до ворожки, розмова з тополею та перетворення дівчини на тополя під впливом зілля від ворожки.

Основна думка: кохання – невмируще почуття, возвеличене красою, вірністю та благородством людських почуттів.

5.2. За жанром – це балада.

5.3. Самостійна робота. Робота в групах.

1-ша група. Знайдіть у тексті твору ті слова і вирази, що підтверджують ознаки балади.

Орієнтовні відповіді учнів:

1. Невелика кількість дійових осіб.
2. Магічне число 3
3. Наявність народного звичаю ворожіння.
4. Наявна композиція (вступ, основна частина, закінчення)
5. Перетворення дівчини на тополя (прийом метаморфози).

2-га група. Визначте проблематику твору.

Орієнтовні відповіді учнів:

1. Батьки і діти;
2. Вірність і зрада;
3. Щире кохання.

3-а група. Визначте художні особливості балади.

Орієнтовні відповіді учнів:

1. **Епітети:** «карі оченята», «щира правда», «біле личко».

2. **Метафори:** «серце ние», «чорнобрива сохла», «брови полиняють» тощо.

3. **Звертання:** «... бабусенько, голубонько...», «... тополенько!», «... доню» тощо.

4. **Повтори:** «одна, одна...», «плавай, плавай...».

5.4. Бесіда:

- Чому твір названо «Тополя»?
- Чому саме з тополею порівнюється дівчина?
- Яку ще народну символіку використано у цій баладі? (Лебедонька, третій півні, місяць, калина, соловейко, рушники.)
- Пригадайте легенду про тополя, яку ми читали, вивчаючи народну баладу «Ой чие ж то жито, чий ж то покоси ...»
- Символом чого виступає тополя?
- Чим народна балада «Ой чие ж то жито, чий ж то покоси ...» подібна до твору «Тополя» Т. Шевченка?

5.5. Складання таблиці порівняння

5.6. Робота з підручником. Робота в групах

-1-ша група: Опрацювання запитань у підручнику.

-2-га група: Реальне і фантастичне у баладі.

Фантастичне:	Реалістичне:
перетворення дівчини у тополя; дівчина за допомогою зілля викликає милого, якого немає; героїня, користуючись допомогою чарів, не сміє оглядатися.	розлука закоханих, переживання дівчини, звернення до ворожки; бажання матері видати доньку заміж за старого багатія (соціальна нерівність).

III. Підсумок уроку.

— Поезія в душі Т. Шевченка народжувалася, насамперед, як мелодія у дитинстві почутої народної пісні, а вже потім виливалася словами. Так творилася фольклорна манера Шевченкового письма. Йому були доступні різні мистецькі стихії: поезія, малярство, музика. Усіх, хто чув спів Кобзаря, незмінно вражала сила та артистичність його виконання. Шевченкова близькість до національного скарбу допомагала йому зсередини розкрити народний характер, піднести свої образи до високого рівня.

IV. Домашнє завдання.

Намалювати малюнки до балади «Тополя», вміти аналізувати вірш.

